

Ταυτότητα, Αξίες, Κουλτούρα, Σχολική κουλτούρα και αλλαγή

«Mobbing at work against democracy» - «Εργασιακός
εκφοβισμός και δημοκρατικές αξίες»

14 -15 Μαΐου 2022

Δρ. Άννα Σιγανού

1

Παρουσίαση

- **Η έννοια της ταυτότητας**
 - Ορισμός
 - Το «μοντέλο του κρεμμυδιού» για την ταυτότητα
- **Αξίες**
- **Η έννοια της κουλτούρας**
 - Ορισμός
 - Το «μοντέλο του παγόβουνου» για την κουλτούρα
 - Το «μοντέλο του κρεμμυδιού» για την κουλτούρα
- **Σχολική κουλτούρα**
- **Αλλαγή σχολικής κουλτούρας**

2

Ταυτότητα

Evrard G. & R. Bergstein (2016)

- Η **ταυτότητα** είναι κατανοητή ως ένα σύνολο στοιχείων και χαρακτηριστικών που προσδιορίζουν την ιδιαίτερη φύση ενός ατόμου σε συγκεκριμένο χρόνο, χώρο, κατάσταση και πλαίσιο.
- Χαρακτηριστικά της **ταυτότητας** κάποιου αποτελούν το **φύλο**, ο **σεξουαλικός προσανατολισμός**, η **προσωπικότητα**, η **πολιτισμική**, και **εθνική προέλευση**. Η ταυτότητα εμπεριέχει διαστάσεις όπως η **διαδικασία συγκρότησης της ταυτότητας** και ο **κοινωνικός μετασχηματισμός**.
- Η **συγκρότηση της ταυτότητας αποτελεί δυναμική διαδικασία**.

3

Ταυτότητα

- Η **ταυτότητα** αφορά το «**τι πιστεύω εγώ ότι είμαι και τι πιστεύουν οι άλλοι ότι είμαι**» (“self ascription and ascription by others” Barth, 1969:13).
- Καθρεπτιζόμαστε στα μάτια των άλλων;
- Συνειδητοποιούμε δεξιότητες που έχουμε όταν οι άλλοι τις επισημαίνουν;

4

Ταυτότητα

- “Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του **κοινωνικό όν**” (Αριστοτέλης, Πολιτικά).
- Αποτελεί «**το ανήκειν**» στην **κοινωνία**, την **οικογένεια**, σε διαφορετικά **κοινωνικά πλαίσια** (θρησκευτική ομάδα, εργασιακή ομάδα, ηλικιακή ομάδα, κ.λπ.) σημαντική ανάγκη για κάθε ανθρώπινο όν;
- Αποκρύπτουμε πτυχές της ταυτότητας μας για να γίνουμε αποδεκτοί σε κάποιο κοινωνικό πλαίσιο; (Goffman, 1959)

5

all different all equal

Identity

Who am I? What am I? Identity is like culture, there are many aspects to it, some hidden some visible. One way of looking at this could be to imagine yourself as an onion (even if you don't like to eat them). Each layer corresponds to a different part of your identity.

1
2
3
4
5

What are the most important things which make up your identity? Write them next to the numbers 1 -5, with number 1 being the most important to you.

Some of these will be related to:

- the roles you play in life: a daughter, a friend, a school student, a baker, a banker;
- the parts of your identity you may be able to choose: fan of a certain type of music, member of a political party, style of clothes;
- where you were born, where you now live;
- belonging to a minority or not;
- your gender and your sexuality;
- your religion

and, perhaps strangely,

- what you are not or don't want to be: not a woman, not a socialist, not French, not an alcoholic.

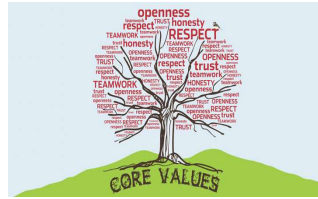
Identity is not only a question of how we perceive ourselves.

30

The onion of identity

6

Αξίες

Οι αρχές που σε βοηθούν να αποφασίσεις τι είναι σωστό και τι λάθος και πώς να δράσεις σε διαφορετικές καταστάσεις.

(Cambridge Dictionary)

<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/values>

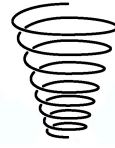
7

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι θεμελιωμένη στις αξίες:

- Ανθρώπινη αξιοπρέπεια
- Ελευθερία
- Δημοκρατία
- Ισότητα
- Κράτος δικαίου
- Ανθρώπινα δικαιώματα

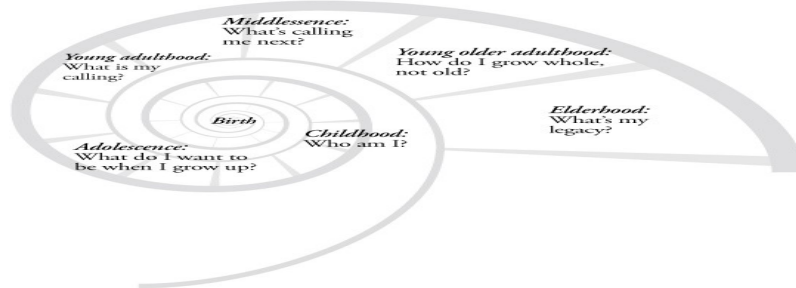
(https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_el)

8

Ερωτήματα:

- Αλλάζουν οι αξίες κατά τον κύκλο της ζωής μας;

- Έχουμε τις ίδιες αξίες σήμερα με αυτές που είχαμε ως παιδιά ή έφηβοι;

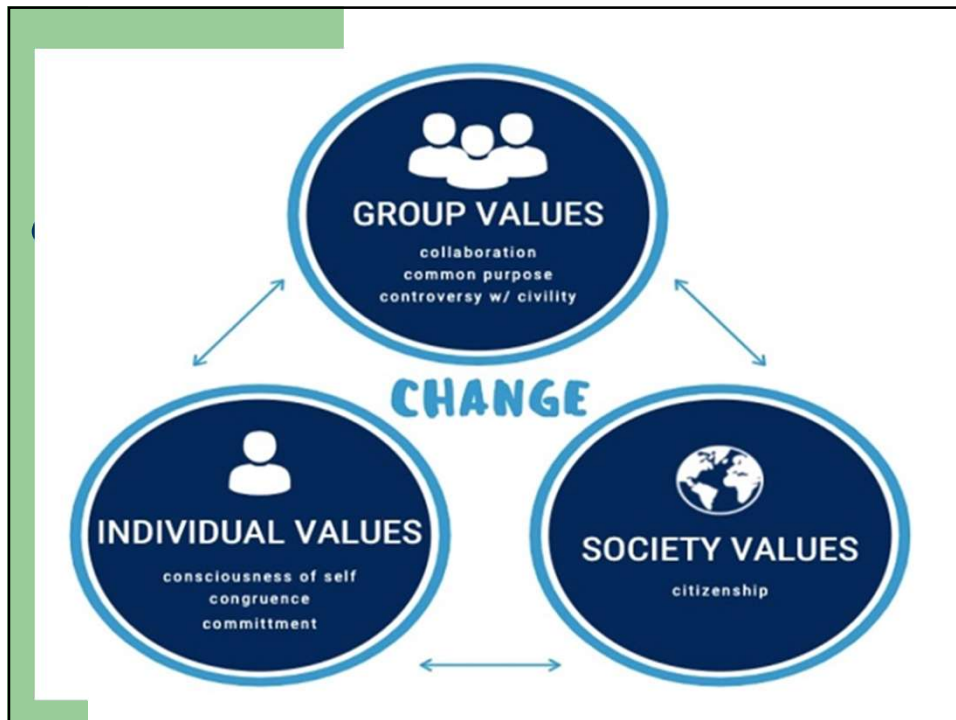
9

Ερωτήματα:

- Αλλάζουν οι αξίες από χρονική περίοδο σε χρονική περίοδο;

- Θεωρούνται «Η τιμή και η ντροπή» αξίες των Μεσογειακών κοινωνιών σήμερα όπως στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα; (Peristian, 1966).
- Έχουν οι γυναίκες τα ίδια δικαιώματα όπως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα; (π.χ. το δικαίωμα ψήφου);
- «Το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο» αποτελεί μια πρακτική που μπορεί να αξιοποιηθεί στο σχολικό πλαίσιο σήμερα;

10

11

Ερωτήματα:

- Καθοδηγούν οι κρυμμένες αξίες μας τις αποφάσεις και συμπεριφορές μας;
- Υπάρχει **σύγκρουση αξιών**; (π.χ. η οικογένεια έναντι του σεβασμού στον νόμο, το δίκαιο έναντι του προσωπικού συμφέροντος).

12

Η κουλτούρα

- Αποτελεί έναν όρο «ομπρέλα» που εμπεριέχει την **κοινωνική συμπεριφορά** και τους **κοινωνικούς κανόνες** που υπάρχουν στις ανθρώπινες κοινωνίες, όπως και τις **γνώσεις, τις πεποιθήσεις, τις τέχνες, τους νόμους, τα έθιμα, τις δεξιότητες και τις συνήθειες** των ατόμων που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες. (Tylor, 1871)

13

Η κουλτούρα:

- “αποτελεί τον τρόπο ζωής, ιδιαίτερα τα ήθη, τα έθιμα και τις πεποιθήσεις μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων σε συγκεκριμένο χρόνο”.

(Cambridge Dictionary
<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/culture>)

14

Η κουλτούρα:

- Αποτελείται από τις κοινές γνώσεις (αξίες, σύμβολα, ιδέες) και τις συμπεριφορές που αποτελούν πρότυπα για να ερμηνεύσεις, να χρησιμοποιήσεις και να αντιληφθείς τον κόσμο.

(University of Minnesota – Centre for Advanced Research on Language Acquisition – <http://carla.umn.edu/culture/definitions.html>)

15

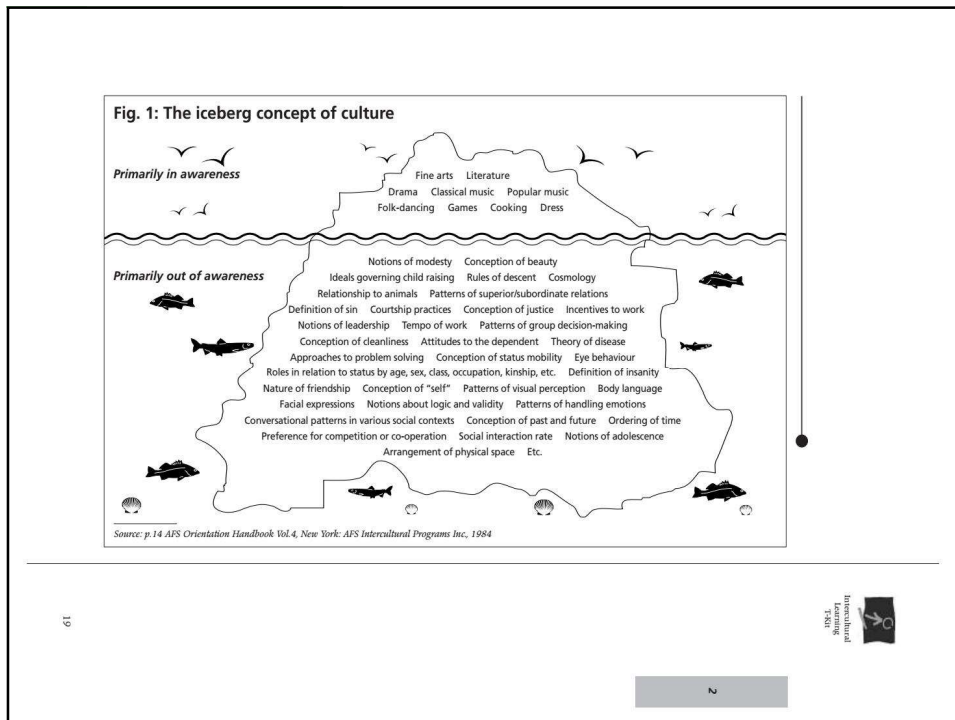
Το «μοντέλο του παγόβουνου» για την κουλτούρα

- Δεξιότητες
- Γνώσεις
- Συμπεριφορές

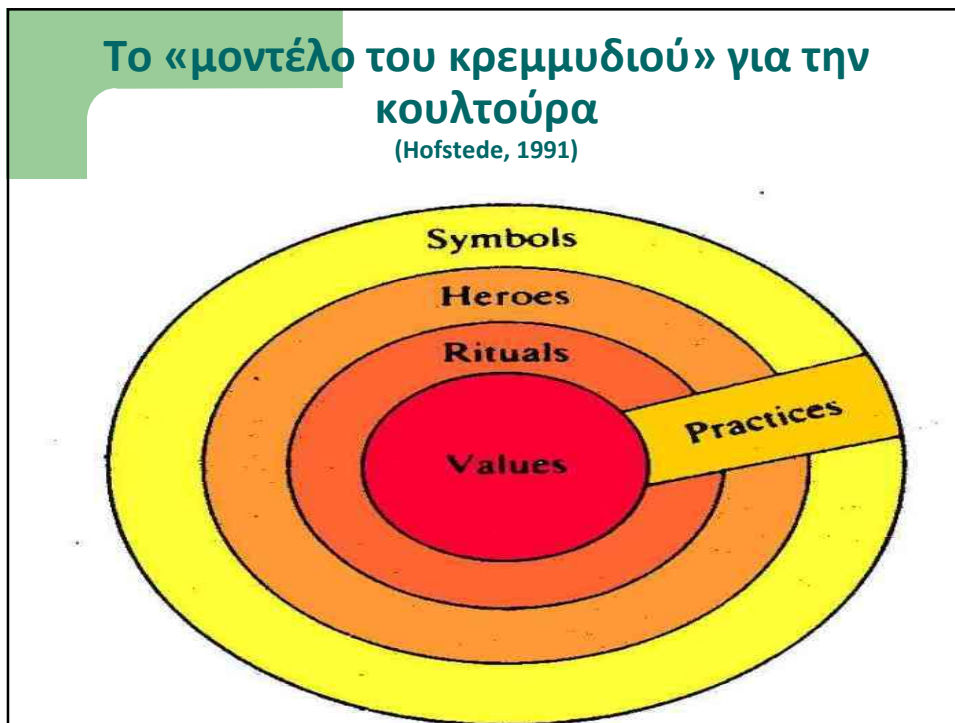
- Στάσεις
- Αξίες
- Πεποιθήσεις
- Κίνητρα
- Νοοτροπίες

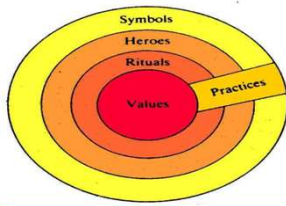
16

17

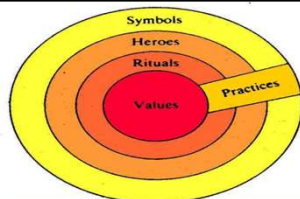
18

«Το μοντέλο του κρεμμυδιού» για την
κουλτούρα
(Hofstede, 1991)

- **Σύμβολα** είναι **οι λέξεις, οι χειρονομίες, οι εικόνες, ή τα αντικείμενα** τα οποία έχουν **συγκεκριμένο νόημα** το οποίο αναγνωρίζεται μόνο από τους μετέχοντες στην κουλτούρα.
(π.χ. ενδυμασία, κόμμωση, σημαίες, γλωσσικός κώδικας)
- **Οι ήρωες** είναι **πρόσωπα, ζωντανά ή νεκρά, πραγματικά ή φανταστικά**, τα οποία κατέχουν χαρακτηριστικά τα οποία αναγνωρίζονται, επιβραβεύονται πολύ και λειτουργούν ως **πρότυπα συμπεριφοράς** από την κουλτούρα.
(π.χ. Ο Σνούπυ στην Αμερική, ο Αστερίξ στην Γαλλία).

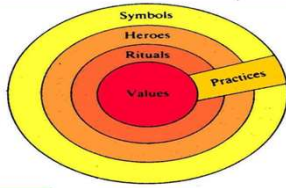
19

«Το μοντέλο του κρεμμυδιού» για την
κουλτούρα
(Hofstede, 1991)

- Τα **τελετουργικά** αποτελούν **συλλογικές δραστηριότητες**, που στην πραγματικότητα είναι περιττές αλλά οι μετέχοντες στην κουλτούρα τις θεωρούν **κοινωνικά απαραίτητες**: συνεπώς ενέχουν αυτοσκοπό (γίνονται γιατί οφείλουν να γίνονται).
(π.χ.: τρόποι χαιρετισμού και επίδειξης σεβασμού στους άλλους, κοινωνικές και θρησκευτικές τελετές).
- Τα **σύμβολα, οι ήρωες και τα τελετουργικά** υπάγονται στον όρο **πρακτικές**.

20

«Το μοντέλο του κρεμμυδιού» για την κουλτούρα

Οι αξίες

- Διαμορφώνουν τον πυρήνα της κουλτούρας.

- Αποτελούν

- τις βασικές πεποιθήσεις,
- τις ιδέες,
- τα πρότυπα συμπεριφοράς

που προτιμώνται έναντι άλλων και καλλιεργούνται στον άνθρωπο μέσω της μάθησης στην παιδική ηλικία ασυνείδητα, όπως επισημαίνουν οι ψυχολόγοι της ανάπτυξης.

21

«Το μοντέλο του κρεμμυδιού» για την κουλτούρα

(Hofstede, 1991)

Οι αξίες αφορούν:

Το κακό ενάντια (vs.) στο καλό	
Το βρώμικο vs. στο καθαρό	Το παράδοξο vs. στο λογικό
Το άσχημο vs. στο όμορφο	Το παράλογο vs. στο ορθολογικό
Το αφύσικο vs. στο φυσικό	Το ανώμαλο vs. στο φυσιολογικό

22

Ερωτήματα:

- Μπορούν τα μοντέλα του «παγόβουνου» και του «κρεμμυδιού» για την κουλτούρα να αξιοποιηθούν για το σχολικό πλαίσιο;
- Έχει κάθε κοινωνικό πλαίσιο τις δικές του αξίες;
- Υπάρχει ιεραρχία των αξιών; Είναι κάποιες πιο σημαντικές από άλλες;
- Το διαφορετικό αξιακό σύστημα οδηγεί σε συγκρούσεις;

23

Σχολικό κλίμα

Θεωρείται η γενικότερη ατμόσφαιρα που επικρατεί στο σχολικό χώρο, η **αρμονική ή όχι συνύπαρξη και συνεργασία όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία**, καθώς και η δυνατότητα ή όχι στην ελευθερία έκφρασης γνώμης.

24

Το σχολικό κλίμα

Είναι **διαφορετικό** σε κάθε σχολική μονάδα, αλλά μπορεί να είναι **διαφορετικό στο ίδιο σχολείο σε διαφορετικές χρονικές περιόδους**. Το σχολικό κλίμα, δηλαδή, δεν είναι στατικό, αλλά **αλλάζει δυναμικά**.

25

Σχολική κουλτούρα

Η «κουλτούρα [που] προσδίδει στον οργανισμό την αίσθηση της **ταυτότητας**, ενισχύει το αίσθημα **αφοσίωσης** προς αυτόν, **ενδυναμώνει τη σταθερότητα του συστήματος** και καθορίζει τη **συμπεριφορά** και τη **στάση** των μελών του».

(Καρατάσιος & Καραμήτρου, 2008:52).

26

Σχολική κουλτούρα

αφορά την **εικόνα** που δίνει το σχολείο στην ευρύτερη κοινωνία, και συνίσταται από τους **κανόνες συμπεριφοράς, τις αξίες, τα σύμβολα, τις παραδοχές που διέπουν τη λειτουργία της σχολικής μονάδας** και τη **διακρίνουν** από όλες τις άλλες σχολικές μονάδες.

27

Σχολική κουλτούρα

μπορεί να επιφέρει **τροποποιητικές αλλαγές στη συμπεριφορά των μελών** της εκπαιδευτικής μονάδας, αλλά και η ίδια να διαμορφωθεί και να **αλλάξει ανάλογα με τις απόψεις, τις στάσεις και τις συμπεριφορές των συμμετεχόντων** στη σχολική κοινότητα.

28

Σχολική κουλτούρα

- αποτελεί ένα **σύστημα κανόνων** που σχετίζονται με τον τρόπο **συμπεριφοράς** και **σκέψης** των ανθρώπων απέναντι στους άλλους.
- ο τρόπος με τον οποίο τα μέλη ενός σχολικού οργανισμού **επικοινωνούν** και **συνεργάζονται** μεταξύ τους στον **επαγγελματικό** αλλά και στο **προσωπικό** τομέα.

29

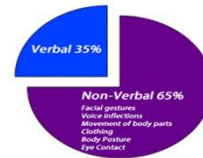
Σχολική κουλτούρα και διαπροσωπικές σχέσεις

Επηρεάζουν:

- την **αποτελεσματικότητα του σχολείου**,
- την ανάπτυξη **συνεργατικού πνεύματος**,
- τον βαθμό **ενασχόλησης των εκπαιδευτικών με τη διδασκαλία** και το **εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό τους έργο** (Χριστοφίδου, 2011).

30

Επικοινωνία: Λεκτική – Μη Λεκτική

Κατά την συνομιλία ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, λιγότερο από το 35% των πληροφοριών μεταδίδονται λεκτικά, ενώ περισσότερο από 65% μεταδίδονται μη-λεκτικά.

ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Θέσεις και Κινήσεις του
Σώματος και των Ακρων
Χειρονομίες Χεριών
Αγγίγματα
Οπτική Επαφή
Εκφράσεις Προσώπου

Ντύσιμο και Περιποίηση
Σιωπή
Προσωπική Επαφή
Γενική Εμφάνιση

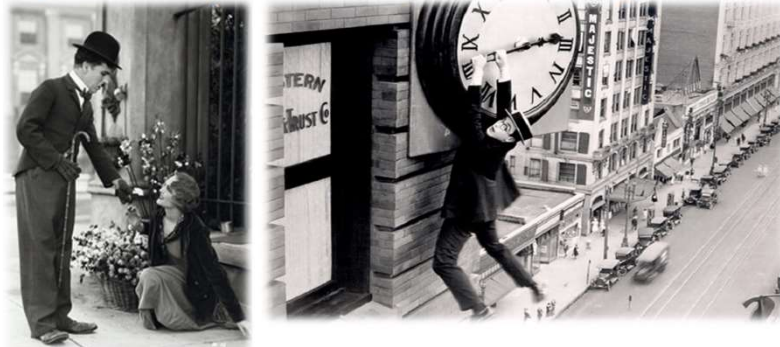
31

Μη λεκτική επικοινωνία: Το παράδειγμα του βωβού κινηματογράφου

The Wonderful Genius of Charlie Chaplin

https://www.youtube.com/watch?v=2lfr_006uFA

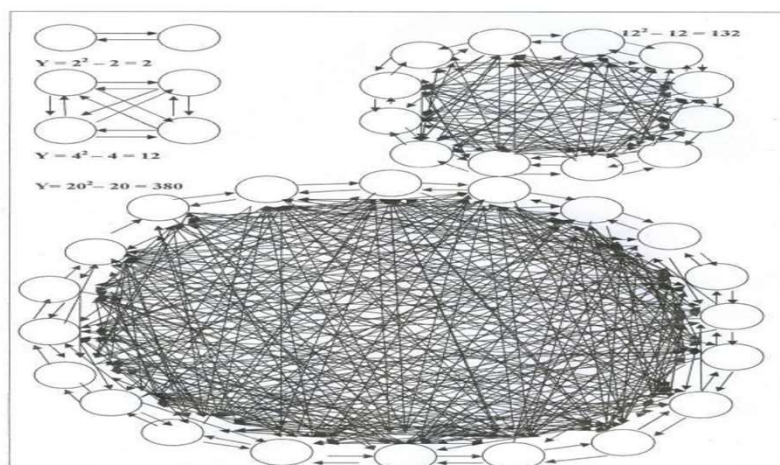
32

Ας λάβουμε υπόψη ότι στην επικοινωνία

33

Επικοινωνιακό πλέγμα ομάδας (Πολέμη-Τοδούλου, 2005)

34

Συγκρούσεις στο σχολείο

Συγκρούσεις: αποτελούν μέρος κάθε ανθρώπινης συναλλαγής, Διαφωνίες και αντιθέσεις που συμβαίνουν σε δύο (ή περισσότερους) ανθρώπους όταν:

- Οι συμπεριφορές της μιας πλευράς παρεμποδίζουν την ικανοποίηση των αναγκών της άλλης.
- Οι αξίες των δυο πλευρών διαφέρουν.

Σημαντικό:

- ❖ Ο αριθμός των συγκρούσεων σε μια σχέση.
- ❖ Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται στην προσπάθεια επίλυσης των συγκρούσεων.

35

Συγκρούσεις στο σχολείο

- Διαφορετικοί/ες (τρόποι αντίληψης της πραγματικότητας, απόψεις σε θέματα οργάνωσης της εργασίας)
- Ασαφή όρια εξουσίας
- Ανταγωνισμός (ειδικοτήτων, λόγω ίδιας ειδικότητας, για το Ωρολόγιο Πρόγραμμα)
- Αδυναμία (συμμόρφωσης στη πολιτική της σχολικής μονάδας, συνεργασίας λόγω χωροταξικών παραγόντων όπως η απασχόληση σε περισσότερα σχολεία ή ασύμβατα προγράμματα),
- Ηθική και Ψυχική παρενόχληση (mobbing)
- Προσωπικά προβλήματα.

36

Βελτίωση σχολικού κλίματος

Σημαντική η έμφαση σε ένα μελλοντικό όραμα και σε νέες αξίες που εμπνέουν τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας με στόχο να παραμερίσουν το προσωπικό τους όφελος και εθελοντικά και πρόθυμα να συνεργαστούν για τον κοινό σκοπό: την επιδίωξη των στόχων της σχολικής μονάδας.

(Bass & Avolio, 1994)

37

Σημαντικά στην βελτίωση του σχολικού κλίματος

- συνεργασία
- επικοινωνία
- συμμετοχικότητα
- ομαδικό πνεύμα
- συμμετοχή των γονέων

- δημοκρατική ηγεσία
- διαχείριση των συγκρούσεων

38

Σχολικό κλίμα 1^{ου} και 2^{ου} ΕΠΑΛ Χαλκίδας (2014-2015)

- ❑ περιστατικά **φυσικής βίας**,
- ❑ περιστατικά **λεκτικής βίας** κατά προσώπων,
- ❑ καταλήψεις, **φθορές της σχολικής περιουσίας**,
- ❑ **σχολική αποκλίνουσα συμπεριφορά** (κλοπές, κάπνισμα, παρακώλυση του μαθήματος, επιθετική συμπεριφορά προς κάποιους εκπαιδευτικούς, **σχολικός εκφοβισμός**),
- ❑ **απαξιωτικά δημοσιεύματα** στον τοπικό τύπο

39

Συστηματικές παρεμβάσεις στο 1ο και 2ο ΕΠΑΛ Χαλκίδας κατά το σχολικό έτος 2015-2016

Στόχος: η **αλλαγή της «σχολικής κουλτούρας»** και η **βελτίωση του σχολικού κλίματος** μέσω της **οικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας.**

Επιμέρους στόχοι είναι:

- ✓ η **ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας** των εκπαιδευτικών, αλλά και η ανάπτυξη της **επικοινωνίας των σχολικών μονάδων.**
- ✓ η αποτελεσματική **διαχείριση των συγκρούσεων** στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας.
- ✓ η αποστολή του μηνύματος στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς ότι **«το σχολείο νοιάζεται».**

40

Συστηματικές παρεμβάσεις με στόχο τη βελτίωση του σχολικού κλίματος στο 1^ο και 2^ο ΕΠΑΛ Χαλκίδας (2015-16)

- **Επιμορφωτικά σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς** (π.χ. Διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον, Ο Σύμβουλος καθηγητής: καινοτομία – καλή πρακτική για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος, κ.λ.π.).
- **Συγκρότηση υποστηρικτικής ομάδας.** Μέλη των ΚΕΔΔΥ, ΚΕΣΥΠ, Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων, Κέντρου Πρόληψης Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής Χαλκίδας. Συντονίστρια ήταν η Σχολική Σύμβουλος, υπεύθυνη παιδαγωγικής ευθύνης.

41

Συστηματικές παρεμβάσεις με στόχο τη βελτίωση του σχολικού κλίματος στο 1^ο και 2^ο ΕΠΑΛ Χαλκίδας (2015-16)

- Συναντήσεις των **Συλλόγων Διδασκόντων** και της υποστηρικτικής ομάδας με στόχο την **αποτύπωση των προβλημάτων των σχολικών μονάδων.**
- Βιωματικά σεμινάρια με τους **μαθητές** της Α΄ τάξης με θέμα την αποτύπωση των **προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μαθητές.**
- **Δελτία Τύπου.**

42

Συστηματικές παρεμβάσεις με στόχο τη βελτίωση του σχολικού κλίματος στο 1^ο και 2^ο ΕΠΑΛ Χαλκίδας (2015-16)

- Υλοποίηση του «**Συμβούλου καθηγητή**». Τον συντονισμό των εκπαιδευτικών είχαν μέλη της υποστηρικτικής ομάδας.
- **Τηλεδιασκέψεις** με σχολεία που υλοποιούσαν τον «**Σύμβουλο καθηγητή**».

43

Βελτίωση του σχολικού κλίματος

- **Εξάλειψη της παραβατικής συμπεριφοράς** των μαθητών (δεν υπήρχαν αποβολές μαθητών).
- **Οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης** ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές.
- Συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα **Erasmus+** ετησίως.
- **Επικοινωνία και συνεργασία** των δυο ΕΠΑΛ Χαλκίδας και **δικτύωση** τους με άλλα σχολεία.

Κανείς δεν αισθανόταν μόνος.

44

Αποτελέσματα της βελτίωσης του σχολικού κλίματος

- Αύξηση των **εγγραφών** των μαθητών.
- Αίσθηση του «**ανήκειν**» για **εκπαιδευτικούς** και **μαθητές** και αίσθηση υπερηφάνειας για το σχολείο τους.
- Ένταξη των δύο σχολείων στο **πilotικό πρόγραμμα «Μια Νέα Αρχή στα ΕΠΑΛ, ΜΝΑΕ»**.
- **Δράσεις** στο πλαίσιο του ΜΝΑΕ.
- **Επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών**.
- Δημιουργία και ενεργοποίηση **Συλλόγων γονέων**.

45

Αποτελέσματα της βελτίωσης του σχολικού κλίματος

- **Άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία.**
- **Εξωστρέφεια**

46

Παράγοντες που συνετέλεσαν καθοριστικά στη βελτίωση του σχολικού κλίματος

- Υλοποίηση του **συμβούλου καθηγητή**,
- Πρόσληψη **ψυχολόγου**,
- **Δικτύωση** με υποστηρικτικές δομές και άλλες σχολικές μονάδες (εξοπλισμός συστημάτων τηλε-διάσκεψης και τηλε-εκπαίδευσης),
- Χρηματοδοτούμενα **σχέδια δράσης**,
- Εναλλακτική **ενισχυτική διδασκαλία**.

47

Καλό σχολικό κλίμα: ασπίδα προστασίας κατά της ηθικής και ψυχολογικής παρενόχλησης

Η σχολική μονάδα:

- σέβεται και αποδέχεται την διαφορετικότητα,
- καλλιεργεί αλληλεγγύη μεταξύ των συναδέλφων,
- ενθαρρύνει τον σεβασμό της προσωπικότητας και της αξιοπρέπειας,
- προωθεί τη συνεργασία και το διάλογο.

48

Καλό σχολικό κλίμα: ασπίδα προστασίας κατά της ηθικής και ψυχολογικής παρενόχλησης

- **Ενδυνάμωση εκπαιδευτικών** (ενημέρωση, εκπαίδευση, ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, δικτύωση).
- **Σύνταξη Κώδικα δεοντολογίας και Εσωτερικού Κανονισμού καλής λειτουργίας** ανάλογα με τις συνθήκες της κάθε σχολικής μονάδας (κοινός αξιακός κώδικας, σαφήνεια ως προς τις αρμοδιότητες, τον καταμερισμό εργασίας και την κατανομή ευθύνης).

49

Κοινός αξιακός κώδικας βασισμένος στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

(<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>)

- **το δικαίωμα**
 - σε μη διακριτική μεταχείριση λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού (άρθρο 21)
 - στην προστασία των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 8)
 - πρόσβασης στη δικαιοσύνη (άρθρο 47)
 - σε δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε συνθήκες εργασίας οι οποίες σέβονται την υγεία, την ασφάλεια και την αξιοπρέπειά του (άρθρο 31).

50

**Μόνοι μας μπορούμε να κάνουμε
τόσο λίγα. Μαζί μπορούμε να κάνουμε
τόσο πολλά.**

Helen Keller, 1880-1968, Αμερικανίδα συγγραφέας

51

Bibliography

- Barth, F. (1969). «Introduction» in Barth F. (ed.), *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organisation of Culture Difference*. Oslo: Universitets Forlaget (Scandinavian University Press). 9-38.
- Bass, B. M. & B.J. Avolio. (Eds). (1994). *Improving organizational effectiveness through transformational leadership*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. New York: Balantine
- Evrard, G. & R. Bergstein (2016). "*Competence Model for Youth Workers to Work Internationally*". www.salto-youth.net/Training-And-Cooperation and ETS@salto-youth.net. https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3460/CompetencemodelForYoutworker_Online-web.pdf.pdf.
- *Education Pack 'All different All equal'* by Council of Europe (second edition, revised in 2016). <https://rm.coe.int/1680700aac>.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York :Basic Books.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Anchor Books.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: McGraw-Hill.
- Καραμήτρου, Α. & Καρατάσιος, Γ. (2008). *Η διαμόρφωση θετικού κλίματος ως παράγοντας ποιότητας της εκπαιδευτικής μονάδας*. σ. 48-53. Ανακτήθηκε στις 17/2/2018 από: <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/366/104.pdf>

52

Bibliography

- Πολέμη-Τοδούλου, Μ. (2005). *Μεθοδολογία εκπαίδευσης ενηλίκων. Η αξιοποίηση της ομάδας στην εκπαίδευση ενηλίκων*. Τομ. Γ', Πάτρα: ΕΑΠ.
- Peristian, J. (ed.) (1966). *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society*. Chicago: University of Chicago Press
- Sailes, J. (2008). *School culture audits: making a difference in school improvement plans*. *Improving Schools*, 11 (1), 74–82
- Σιγανού, Α. (2011). Η κοινωνική κατασκευή της ταυτότητας του αλλοδαπού μαθητή στο κοινωνικό πλαίσιο του σχολείου της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Αθήνα: ΕΚΠΑ.
- T-kit 4. *Intercultural Learning* (1st edition). https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-112/t%20kit%20intercultural%20learning.pdf
- Tylor, E. (1871). *Primitive Culture*. Vol 1. New York: J.P. Putnam's Son.
- Χριστοφίδου, Ε. (2011). *Κουλτούρα και κλίμα*. Πρόγραμμα επιμόρφωσης νεοπροσχθέντων διευθυντών σχολείων δημοτικής εκπαίδευσης. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Επιμ.). Λευκωσία. Ανακτήθηκε από: http://www.moec.gov.cy/dde/anaptyxi_veltiosi_scholeiou/tomeis_drasis/klima_koultoura/parousias_eis/koultoura_kai_klima.pdf.
- Watzlawick, P. (1986). Η γλώσσα της αλλαγής. Αθήνα: Κέδρος.